

# **РЕАКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ «ДУХОВНОЇ МЕДИЦИНИ» АБУ БАКРА АР-РАЗІ: ЕТИКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

*Голубович Інна Володимирівна*

*доктор філософських наук, професор,  
завідувачка кафедри філософії*

*Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

*Рахім Амір Хуссейн*

*здобувач кафедри філософії*

*Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Глибинні філософські смисли духовно-інтелектуальної традиції середньовічного Сходу – періоду найвищого розквіту цієї культури, залишаються багато в чому непрочитаними. Історія філософії східного і арабомусульманського Середньовіччя часто сприймається як архів, а її відтворення – як археологія (навіть не в сенсі М. Фуко, але в достатньо традиційному значенні). Актуальним і нагальним представляється нам завдання живої реактуалізації, справжньої Зустрічі з цією традицією, коли смисли і зміст арабомусульманського Сходу зможуть вступити в істинно діалогічні, навіть драматичні й непередбачувані відношення зі смислами, змістами, викликами і запитамі сучасної західної культури. Ці загальні міркування у випадку зі спадщиною видатного персидського вченого-енциклопедиста, лікаря, теоретика медицини, філософа Абу Бакра ар-Разі (865 – 925 рр.) мають, безумовно, свої особливості.

Реактуалізація його проекту «Духовної медицини» [1], виявлення його універсальних загальнолюдських гуманістичних смислів буде сприяти розвитку сучасної філософії медицини та біоетичної парадигми в Україні і світі, усталеному діалогу з цієї тематики з мусульманською спільнотою, вплив якої на сучасні соціокультурні та політичні процеси зростає. Видатний лікар та філософ пропонує цілий комплекс вправ «духовної медицини», які гармонійно

єднають усі рівні існування людини – тілесний, духовно-душевний, інтелектуальний тощо. І ці рекомендації постають вкрай необхідними сучасній людині з її «розірваною» свідомістю, втратою відчуття внутрішньої єдності. Евдемоністична та гедоністична спрямованість «Духовної медицини» ар-Разі і одночасно визначення меж та ризиків такої спрямованості допоможе людині XXI ст. зорієнтуватися перед загрозами сучасного суспільства споживання, перед спокусами «цивілізації дозвілля».

В червні 2009 року Іран подарував відділу Організації Об'єднаних Націй у Відні «Павільйон персидських вчених», розміщений на центральній площі Меморіалу Віденського міжнародного центру. Цей павільйон включає в себе статуї чотирьох відомих персидських діячів науки: Авіценни, Абу Рейхана Біруні, Абу Бакра ар-Разі і Омара Хайяма. Ці генії Сходу зробили неоціненний внесок у розвиток різних наук, мистецтва і літератури. Світові інформагенції, які повідомили про визначну культурну подію, представили таку коротеньку біографічну довідку про філософа-медика: Закарія ар-Разі (приблизно 865-приблизно 925) персидський вчений-енциклопедист, лікар, алхімік, філософ. На наш погляд, ся, що з цієї «чудової четвірки» ім'я Абу Бакр ар-Разі найменше відомо широкому загалу. Це ще один додатковий привід звернутися до філософської спадщини «персидського Галена», повернути в актуальний соціокультурний культурний обіг його проект духовної медицини. На це ми звертали увагу в наших попередніх публікаціях [2].

Спробуємо стисло окреслити деякі концептуальні орієнтири реактуалізації філософських смислів «Духовної медицини» Абу Бакра ар-Разі. Одним з них є «арабський гуманізм». Саме такий термін використовують сучасні ісламські інтелектуали, доводячи, що даний тип гуманізму отримав розвиток і розповсюдився на всьому середземноморському просторі приблизно між 800 і 1300 роками, тобто набагато раніше гуманістичного руху в Італії. «Арабський гуманізм» об'єднує філософську думку Стародавньої Греції, епохи еллінізму, іудо-християнську теологію та гуманістичні ідеї європейського Відродження. Ще одна концептуальна настанова – антропологізм, антропологічна

інтенційність, що дозволяє досліджувати основну проблему, на якій зосереджувалася увага середньовічної ісламської філософії, – формування розумної, духовно активної, моральної і досконалої людини.

Завданням реактуалізації глибинних культурних смислів відповідає звернення до концепту «арабський розум» (Аль-Джабірі), в основі якого – уявлення про субстанцію мислення («фікр»), що притаманна усім сферам життя, релігії, моралі, соціально-політичним феноменам. Цей узагальнений тип розуму як епістемологічний базис арабської культури порівнюється з «розумом грецьким» та «сучасним європейським розумом». Див., наприклад, дослідження О. Фролової [3]. Саме лікування і виховання стриманості розуму, його гармонізація є найсуттєвішим завданням «духовної медицини», яка в цьому контексті може бути порівняна з європейським концептом Нового часу «*medicina mentis*». Співставлення цих концептів на рівні епістемологічних базисів культур виявляє їх філософські смисли: спрямованість на виховання «розумної» людини – досконалого члена суспільства, громадянина, відповідального за спільне благо.

Жанр «духовна медицина» не випадково був поширеним в східному Середньовіччі (твори Аль-Кінді, ар-Разі, Абу аль-Фараджа Ібн альДжаузі, Абу Ісхак Ібрахім аш-Ширазі та ін.). Він відповідає «духовній медицині» як світоглядній настанові, умонастрою, соціокультурній універсалії епохи. Базові характеристики цього комплексу ідей: принцип холізму; єдність та демаркація двох різновидів медицини: фізичної та духовної; філософський розум як головна рушійна сила «духовної медицини». Даний концепт постає динамічною єдністю раціоналізму, утилітаризму, гуманізму, евдемонізму, соціально-етичної спрямованості. «Розумна людина» – базова антропологема трактату ар-Разі, головний адресат і ідеальна мета «Духовної медицини», носій і гарант духовного й соціального здоров'я. Найвищою мірою всіх рис розумного чоловіка і розсудливої людини повинен бути наділений правитель. «Образ життя» – ключовий орієнтир цього проєкту. «Образ життя» представлений переважно в колективістському вимірі, як співжиття з іншими. «Духовна

медицина» в тексті Абу Бакра ар-Разі постає як соціокультурна універсалія якщо експлікуватимемо її базовий сенс в широкому діяхронічному контексті суспільного розвитку, де долаються хронологічні й цивілізаційні кордони. Він виявляється співзвучним концепту «культури турботи/пеклування про себе», «духовних вправ» (М. Фуко) й базових засад сучасної біоетичної парадигми (з її базовими принципами – автономність, «інформована згода», справедливість, «роби благо» – «не нашкодь»).

Перспективою біоетичної реактуалізації середньовічного проєкту «духовної медицини» є сприяння діалогу європейської та ісламської біоетичних парадигм, їхніх аксіологічних засад.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Ар-Рази Абу Бакр. Духовная медицина / Пер. с арабского Т. Мардонова. Спецредактор М. Диноршоев. – Душанбе : Ирфон, 1990. – 88 с.
2. Рахім Амір Хуссейн «Духовна медицина» Абу Бакра ар-Разі у межкультурному діалозі : соціально-філософські сенси та орієнтири. *European philosophical and historical discourse*, 2020. – Volume 6. – Issue 1. – P. 120-126.
3. Фролова Е. А. Дискурс арабской философии / Отв. ред. А. В. Смирнов. – М. : ООО «Садра»: Языки славянской культуры, 2015. – 312 с.